

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
“Goce Delcev” University – Stip
Факултет за образовни науки
Faculty of Educational Sciences

UDK 378 (497.7)

ISSN 1409-9187

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ANNUAL MISCELLANEOUS
COLLECTION

Штип – Stip
2012

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ
YEARBOOK
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES**

За издавачот

проф. д-р Никола Смилков

Издавачки совет

Проф. д-р Саша Митрев
Проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
Проф. д-р Никола Смилков
Доц. д-р Кирил Барбареев
Проф. д-р Блаже Китанов
Проф. д-р Кирил Цацков

Editorial board

Prof. Sasa Mitrev, Ph.D.
Prof. Liljana Gudeva, Ph.D.
Prof. Nikola Smilkov, Ph.D.
Ass.Prof. Kiril Barbareev, Ph.D.
Prof. Blaze Kitanov, Ph.D.
Prof. Kiril Cackov, Ph.D.

Редакциски одбор

Проф. д-р Ленче Милошева
Проф. д-р Снежана Ставрева-Веселиновска
Асс. д-р Билјана Попеска
Проф. д-р Владо Петровски
Проф. д-р Снежана Мирасчиева
Проф. д-р Емилија Петрова Ѓоргева
Проф. д-р Виолета Николовска

Editorial staff

Prof. Lence Miloseva, Ph.D.
Prof. Snezana S. Veselinovska, Ph.D.
Ass. Biljana Popeska, Ph.D.
Prof. Vlado Petrovski, Ph.D.
Prof. Snezana Mirascieva, Ph.D.
Prof. Emilija P. Gorgeva, Ph.D.
Prof. Violeta Nikolovska, Ph.D.

Одговорен и главен уредник

Проф. д-р Соња Петровска

Managing editor

Prof. Sonja Petrovska, Ph.D.

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
Виш лектор м-р Снежана Кирова
(англиски јазик)

Language editor

Danica Gavrilovska- Atanasovska
(Macedonian)
Snezana Kirova, M.A
(English)

Лектура

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
Виш лектор м-р Снежана Кирова
(англиски јазик)

Lecture

Danica Gavrilovska- Atanasovska
(Macedonian)
Snezana Kirova, M.A
(English)

Техничко уредување

Славе Димитров
Благој Михов

Technical editor

Slave Dimitrov
Blagoj Mihov

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Факултет за образовни науки
Крсте Мисирков бб
п.фах 201, 2000 Штип
Р.Македонија

Address of the editorial office
Goce Delcev University – Stip
Faculty of educational sciences
Krste Misirkov b.b.,
PO box 201, 2000 Stip,
R Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

РАСКАЗИТЕ-ЗАПИСИТЕ НА АЦО ШОПОВ проф. д-р Блаже Китанов STORYES- NOTES OF ACO SHOPOV Ph.D Blaze Kitanov	7
ПРОФЕСИОНАЛНИОТ РАЗВОЈ НА НАСТАВНИЦИТЕ ОД АГОЛОТ НА МЕНАЏЕРОТ ВО УЧИЛИШТЕТО проф.д-р Снежана Мирасчиева PROFFESIONAL DEVELOPMENT OF THE TEACHERS FROM THE ANGLE OF SCHOOL MENAGERS Ass. Prof. Snezana Mirascieva, Ph.D.	19
КРИЗА И КРИТИКА НА УЧИЛИШТЕТО ВО 20 ВЕК проф.д-р Соња Петровска CRISIS AND CRITIQUE OF SCHOOL SYSTEM IN 20-TH CENTURY Prof. Sonja Petrovska, Ph.D.	31
МАНИФЕСТАЦИЈА, МЕРЕЊЕ И ВРЕДНУВАЊЕ НА БРЗИНАТА КАЈ ДЕЦА НА ШЕСТГОДИШНА ВОЗРАСТ асс.д-р Билјана Попеска, проф. д-р Орце Митевски MANIFESTATION, MEASUREMENT AND ASSESSMENT OF SPEED AT 6 YEARS OLD CHILDREN Ass. Biljana Popeska, Ph.D., Prof. Orce Mitevski, Ph.D.	43
УМЕТНОСТ НА МАРГИНИТЕ проф.д-р Виолета Николовска ART OF THE MARGINS Prof.Violeta Nikolovska, Ph.D.	53
ВМРО (Обединета) ВО ШТИП МЕЃУ ДВЕТЕ СВЕТСКИ ВОЈНИ проф.д-р Кирил Цацков	63
ЛИЧНОСТА НА НАСТАВНИКОТ И АТМОСФЕРАТА ВО ОДДЕЛЕНИЕТО асс. д-р Деспина Сивевска TEACHER PERSONALITY AND CLASSROOM CLIMATE Ass. Despina Sivevska, Ph.D.	69

**МУЛТИКУЛТУРИЗАМ-ЕТНИЧКИ КОНФЛИКТ КАКО
ОПШТЕСТВЕН ФЕНОМЕН- ПРИЧИНИ И АНАТОМИЈА НА
КОНФЛИКТОТ**

асс. м-р Даниела Коцева, проф. д-р Владо Петровски

**MULTIKULTURE- ETHNIC CONFLICT AS A SOCIAL
PHENOMENON-ANATOMY AND CAUSES OF CONFLICT**

ass. M.A Daniela Koceva, PhD. Vlado Petrovski77

**ПРИМЕНА НА НАСТАВНИТЕ СРЕДСТВА ВО НАСТАВАТА ПО
МУЗИЧКО ОБРАЗОВАНИЕ**

м-р Ленче Насев

USE OF LEARNING MEDIA IN MUSIC EDUCATION

Lence Nasev, M.A.....85

**РИЗИЧНО И ИМПУЛСИВНО ОДНЕСУВАЊЕ, ДЕПРЕСИЈА КАЈ
АДОЛЕСЦЕНТИ, НИЗ ПРИЗМА НА NEUROIMAGING СТУДИИ
НА РАЗВОЈ НА МОЗОК**

проф.д-р Ленче Милошева, д-р Владимир Милошев

**RISK AND IMPULSIVE BEHAVIOR, DEPRESSION AMONG
ADOLESCENTS THROUGH THE PRISM OF NEUROIMAGING
STUDIES OF BRAIN DEVELOPMENT**

Prof. Lence Miloseva, Ph.D., Vladimir Milosev, MD.....95

КОМПЕТЕНЦИИ НА НАСТАВНИКОТ МЕНАџЕР

проф. д-р Емилија Петрова Ѓоргева, Татјана Атанасоска

TEACHER COMPETENCES MENAGER

Prof.Emilija Petrova Gorgeva, Ph.D., Tatjana Atanasoska117

**КАКО И ЗОШТО ДА СЕ ВКЛУЧИ ЕКОЛОШКОТО
ВОСПИТАНИЕ НА ЧАСОВИ ПО АНГЛИСКИ ЈАЗИК КАКО
ВТОР СТРАНСКИ ЈАЗИК?**

**проф. д-р Снежана Ставрева Веселиновска, проф.м-р Снежана
Кирова**

**HOW AND WHY SHOULD ENVIRONMENTAL EDUCATION BE
INCORPORATED INTO TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN/
SECOND LANGUAGE**

**Prof.Snezana Stavreva Veselinovska, Ph.D., Prof. Snezana Kirova,
M.A.....125**

УДК: 37.091.12:005.963.5

Оригинален научен труд
Original research paper

ПРОФЕСИОНАЛНИОТ РАЗВОЈ НА НАСТАВНИЦИТЕ ОД АГОЛОТ НА МЕНАџЕРОТ ВО УЧИЛИШТЕТО

проф. д-р Снежана Мирасчиева¹

Апстракт

Трудот се фокусира на проблемот на професионален развој на наставниците и неговата поврзаност со училишниот менаџмент. Имено, професионалниот развој на наставникот е честа синтагма која има актуелност меѓу експертите во образованието. Улогата на наставникот во развојот и напредокот на заедницата е определена и од развојот на наставникот. Колку наставникот ќе ги следи промените во заедницата, ќе применува нови научни знаења, ќе ја развива практиката со примена на нови наставни стратегии и медиуми зависи од неговиот развој и способност за доживотно учење. Примената на нови наставни средства бара и нови компетенции на наставникот. Во исто време тој добива и нови улоги со што ја богати сопствената личност. Од друга страна, ја усовршува и наставната практика. Трудот е обид да се даде јасна поимска определба на синтагмата определна како професионален развој на наставниците, како и нејзиното значење, структура и фази на развој. Исто така, во трудот ќе стане збор и за формите и содржините на реализација на професионалниот развој на наставниците. Кога се говори за професионалниот развој на наставникот потребно е јасно да дефинираат компетенциите кон кои ќе биде насочен развојот. Исто така, професионалниот развој на наставникот е определен од повеќе фактори кои влијаат на микро и макро ниво. Овде вниманието е насочено кон поврзаноста на училишниот менаџер и професионалниот развој на наставникот. Имено, една од функциите на училишниот менаџер е функцијата на педагошки раководител која во еден сегмент се однесува токму на професионалниот развој на наставникот. Затоа од големо значење за поголем квалитет во образованието и во училиштето е да се обезбедат услови и можности за професионален развој на наставниците.

Клучни зборови: *професионализам, наставнички компетенции, професионални компетенции.*

1) Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за образовни науки
University “GoceDelcev” – Stip, Faculty of educational sciences

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF THE TEACHERS FROM THE ANGLE OF SCHOOL MANAGERS

Associate Professor PhD Snezana Mirascieva¹

Abstract

The paper focuses on the problem of teachers' professional development and its relation to school management. The professional development of teachers is a common phrase that has actuality among educational experts. The role of the teacher in the development and progress of the community is determined by the teacher's development. The teacher will monitor changes in the community, will apply new scientific knowledge, develop practice applying new teaching strategies and media depends on its development and ability for lifelong learning. Application of new teaching resources requires new teacher competencies. At the same time he gets rich and new roles that own personality. On the other hand, enhances teaching practice. This paper is an attempt to give a clear conceptual definition of the phrase determine how teachers' professional development and its importance, structure and stages of development. Also in the paper will focus on forms and contents of the implementation of the professional development of teachers. When speaking of the teacher's professional development is necessary to clearly define the competencies to which will be directed development. Also the teacher's professional development is determined by several factors that affect the micro and macro level. Here the focus is on the relationship of the school manager and teacher professional development. Namely, one of the functions of the school manager Is a pedagogical function head which one segment refer specifically to the professional development of the teacher. Therefore of great importance for higher quality education in the school is to provide the conditions and opportunities for professional development of teachers.

Key words: *professionalism, teaching competencies, professional competencies.*

Вовед или за актуелноста на проблемот

Професионализмот во образованието претставува реструктурирана образовна иницијатива со повеќенасочни цели кои првенствено се однесуваат на унапредување на училиштата и зголемување на постигањата на учениците. Или со други зборови, подигнување на статусот на наставничката професија и поголема партиципација на родителите во работата на училиштето. И покрај инвазијата на техничкиот и технолошки развој и доминацијата на информациско-комуникациската технологија, наставниците остануваат клучен фактор во постигнувањето на квалитет во образованието. Без оглед на тоа колку некои промени во образованието се втемелени и теориски развиени, тие не можат да ја допрат практиката без наставник кој ги разбира и прифаќа промените и е подготвен да ги примени. Оваа иницијатива е тесно поврзана или пак ако може да се каже го инхибира поимот професионален развој на наставникот или поточно е негова

содржина. Новиот термин означен како професионален развој на наставниците ги окупира размислувањата на теоретичарите и практичарите кои пак отстапија голем простор во најновата литература од областа на образованието. Иако на прв поглед се препознава целата синтагма, сепак станува збор за еден нов концепт на наставнички улоги, а со тоа и на наставничката професија. Таквиот нов концепт подразбира нов начин на планирање на наставата, реализација и вреднување на наставната работа на наставникот. Оттука произлегува и актуелноста на прашањето за професионализмот на наставниците и нивниот професионален развој, како и улогата на училишниот менаџер во реализацијата на професионалниот развој на наставниците. Со цел да се определи синергијата меѓу професионалниот развој на наставниците и менаџерот во училиштето повеќе од потребно е да даде одговор на неколку клучни прашања.

Што е наставникот: работник или професионалец?

Едно од прашањата што го окупира нашето внимание се однесува на дилемата за тоа како ќе се определи наставната работа како занимање или професија, а наставникот, работник или професионалец. Дилемата дали наставникот е професионалец ја наметнува потребата од анализа на поимите професионализам, професија, критериуми на професијата. И неминовно се наметнува прашањето за тоа колку критериумите на професијата наставник се применливи во определувањето на статусот на наставничката работа. Во литературните списи се среќаваат повеќе обиди за дефинирање на поимот. Целта на овој труд не е истите да ги толкуваме. Но, во центарот на нашиот предмет на интерес ќе ја споменеме само онаа определба за која цениме дека е тесно поврзана со предметот на интерес во овој труд. Така поимот професија се употребува за да се означат оние кои се високообучени, компетентни, специјализирани, посветени на работата и ефикасни, така што ја имаат довербата на јавноста. (Popkewitz, 1994) Во таа смисла е и една од карактеристичните определби на професионализмот според која професионализам значи да се има теориски и практични знаења и умења во одредена област, да се биде професионално независен, да се има способност за донесување одлуки кои се темелат на добро познавање на феноменот, да се предвидат последиците на таквите одлуки и критички да се проценуваат и оценуваат преземаните активности. (Burke, во Vjekić, D.,1999, стр.25) Инсистирањето кај високите умови во образовните кругови на одредницата дека наставникот е професионалец значи дека наставникот има специфични знаења и умења. Од друга страна, професионалецот има автономија во употребата на тие знаења и умења и во донесувањето на одлуки. Можеме да набројваме повеќе одредници кои ќе бараат нови факти од наставничката професија заради нејзино идентификување. Во делот што следи ќе се обидеме да укажеме на високиот професионализам на наставничката професија. Анализата на наставничката професија се темели на пет критериуми за професија (Hoyle, во Marinković, S.,2010, стр.19) и тоа:

- Социјална функција, колку тоа што го работи наставникот има значење

за општеството и индивидуата. Според овој критериум несомнено е дека наставникот е професија.

- Знаење. Постои согласност во литературата дека наставникот мора добро да ја познава содржината на дисциплината што ја предава (стручни знаења). Третманот на наставникот како професионалец, упатува на фактот дека педагошко-психолошките и дидактичко-методички знаења се круцијални и можат да се стекнат низ посебни видови обука и образование. Ако говориме за знаења што секоја индивидуа може да ги стекне од искуството, тогаш наставничкиот позив е занает. Но не треба да се изгуби од вид дека круцијалните знаења се темелат на теориски модели и концепти кои се емпириски потврдени. Тоа пак е потврда дека наставникот е професионалец.
- Автономија на практичар. Теоретската подготовка на наставникот неминовно се потврдува низ практиката. Иако на почетокот водена и менторирана, сепак во одреден наставен контекст, наставникот има своја автономија. Таквата емпириска автономност само уште еднаш го потврдува тврдењето дека наставникот е професионалец.
- Колективна автономија. Се однесува на тоа колку наставниците се консултирани во креирањето на образовната политика на една земја.
- Професионални вредности. Тешко можат да се дефинира сет од вредности во наставничката професија, бидејќи произлегуваат од тоа колку таа професија е употреблива за „клиентите“. Впрочем наставникот има многу „клиенти“.

Може да се каже дека за создавање на професијата наставник значајни се следниве моменти:

1. Стекнување солидни општообразовни и општокултурни сознанија;
2. Длабоко навлегување во суштината и содржината на педагошките процеси и појави, со посебен акцент на оспособување за наставна и воспитно-советодавна дејност;
3. Стекнување на стручни знаења и вештини поврзани со дисциплината што ќе ја предава наставникот и овладување со знаења од науката од којашто произлегува таа дисциплина.

Професионален, личен и стручен развој. Професионални компетенции

Второто прашање се однесува на тоа како се определува поимот професионален развој. Прашањето навидум е едноставно, но повлекува друго прашање што се однесува на потребата од јасна семантичка дистинкција меѓу поимите професионален и личен развој. Овде почувствуваме потреба од определување на двата поима. Имено, личниот развој води кон лично усовршување, растеж и учење. Индивидуите кои континуирано лично се усовршуваат, напредуваат во професијата, ги збогатуваат своите способности, постигнуваат повисоки резултати. Во нашиот обид се појави и поимот стручен развој. Затоа ќе нагласиме дека личниот и стручниот развој се свесно насочена активност за оспособување на индивидуата со цел поефикасно извршување на

работните задачи. Стручниот развој претставува планиран и континуиран процес на професионален развој. Секоја индивидуа се стреми кон лично и професионално усовршување со цел: доживотно да учи, подготвеност за промени, промени во однесувањето и работата, напредување, задоволство од постигнатиот успех, чувство на почит од другите, зголемување на самопочит, самоверба и силна мотивираност за понатамошно напредување. Личното усовршување е процес на самодисциплина и дисциплина којашто се развива во текот на целиот живот. Но сосема поинаку е кога станува збор за професионален развој. Професионалниот развој во својата основа се темели на способности, компетенции, особини на личноста, мотивација, потенцијали, интереси, формално и неформално образование и перманентно усовршување и иновирање на знаењата. Сложенката професионален развој во себе ги содржи поимите професија и развој. Поимот професија во своето етимолошко значење се определува како оспособеност на поединецот за дејноста која ја извршува според општествената поделба на работата, како и за работните задачи кои ги извршува во рамките на одреденото подрачје на работа. Аналогно на тоа, а со атрибутот професионални се определува нешто што е во функција на професијата. Со поимот развој се определува она што следи прогрес, напредок. Оттука професионалниот развој се определува како напредување на способностите потребни за плодотворно дејствување и успешно вршење на работните задачи. Професионалниот развој претставува обука на наставниците за примена на одредена програма.

И на крај, од поимската определба мора да се укаже на разликата меѓу професионалниот развој и професионалното образование. Имено, професионалното образование се темели на концепцијата конструкција на знаењата, обуката е перманентна, континуирано следење на работата, се моделира низ тимско работење.

Професионалниот развој резултира со развој на професионални компетенции. Компетенциите се определуваат како вештина за вршење на одредена активност во склад со пропишаните стандарди на професионалната дејност. Компетенцијата има евалуациска природа. Аналогно на тоа, професионалните компетенции претставуваат надлежности, задолженија на професијата, способности, дејности поврзани со основните карактеристики, активности поврзани со нејзината специфичност, должности во рамките на нејзиниот делокруг. Професионални се оние компетенции кои произлегуваат од општите и специфичните карактеристики на професијата, а се однесуваат на правата и обврските на личноста која се занимава со определена професија.

Во таа смисла, успешното вршење на работните задачи од страна на наставникот подразбира одредени професионални наставнички компетенции. Оттука, јасно е определен моделот на современиот наставник чии компетенции се поделени во неколку групи и се определени како: клучни компетенции (за која било професија): информациско-комуникациски, социјално-работни, културни, јазични, вредности; основни (базични) компетенции - специфичноста на наставничката професија: организациски, дидактички, рефлексивна способност,

когнитивно-креативни, психолошки, евалуативни, советодавни, компетенции за доживотен развој како професионалец; специјални компетенции: за содржината на предметот кој го предава наставникот, истражување на сопствената практика со цел креирање на сопствен стил на работа.

Тесно поврзан поим со синтагмата професионален развој е професионализација на наставниците. Кога во областа на професионалниот развој на наставникот говориме за современи и нови пристапи често мислиме на професионализација на позивот. Кар и Кемиш (Carr & Kemmis, 2000; 9–10) издвојуваат три критериуми кои треба да бидат исполнети за да се говори за професионализација:

- првиот критериум се однесува на теориската и научна заснованост на методите и постапките кои ги користат наставниците;
- вториот се однесува на посветеност на членовите на професијата на „клиентите“ (тоа не се само ученици, туку родители и членови на локалната и поширока заедница);
- третиот е професионална автономија – која подразбира можност за учество на професионалната заедница во креирањето на политиката, организациски форми и процедури кои ја водат професијата, како и индивидуална автономија што ја вклучува можноста членовите од професионалната заедница самостојно и независно да донесуваат одлуки.

Од аспект на наставничката професија и овде се исполнети условите за професионализација на наставниците, затоа што наставничката професија во целост ги исполнува трите критериуми. Имено, наставните методи и стратегии кои ги користат наставниците во својата практика се продукт на теориско-емпириски проучувања во научната мисла. И вториот критериум е исполнет, затоа што квалитетот во наставната работа првенствено е детерминиран од единството на воспитните фактори, родителите и средината. Професионалната автономија на наставникот може да се анализира од аспект на локалитетот - во училища како индивидуална автономија, но и како припадник на одредена професионална заедница. Професионализацијата на наставниците има две основни значења: општествено и лично значење. Наставниците не се само корисници на готови професионални знаења кои се произведени од други. Напротив, тие мора да бидат и се произведувачи на нови знаења. Наставниците не само што морат да бидат, туку имаат и голема одговорност пред новите барања, како и да преземаат активности како дел од промените во училиштето и во околината. Наставниците треба да манифестираат проактивност во дејствувањето односно способност за предвидување на потребите од иден развој. Професионализацијата на наставниците во својата суштина се однесува на определени општи карактеристики на професијата наставник како: творештво, општествена корисност, ангажираност, хуманост, организираност, јавност, креативност, современост, актуелност, структурираност, одговорност, динамичност, автономија.

Етапи на професионалниот развој на наставниците

Третото прашање се однесува на периодизацијата на професионалниот развој на наставниците. Имено, професионалниот развој на наставниците поминува низ неколку периоди:

- Искуства стекнати од улогата на ученик. Првите искуства почнуваат во семејството и училиштето каде што наставниците се развиваат како ученици;
- Формално професионално образование (во образовен контекст е застапено училиштето, како практикум и извор на теориски академски знаења);
- Приправник (ова е период на социјализација во професијата, период во кој почетникот станува експерт со механизмот на акултурација во светото на професионалците);
- Професионална автономија. Во овој период настанува ослободување од стегите на неискуството и несигурност и впуштање во експериментирање и истражување.

Зошто им е потребен професионален развој на наставниците?

Проблемот што најчесто се наметнува е: зошто им е потребен професионалниот развој на наставниците и кога завршува тој процес? Имено, повеќето од наставниците сметаат дека искуството во наставата е најдобар учител. Тогаш се поставува прашањето: Дали искуството е сезнаен учител односно учител кој знае сè? Сфаќањето дека искуството во наставата е најдобар учител е здраворазумско сфаќање, наспроти фактот дека наставата се темели на научното сфаќање каде што „ништо нема попрактична вредност од добрата теорија“. Впрочем наставата е процес кој се темели на современите научни сознанија, па аналогно на тоа и наставникот треба да ги познава современите научни достигнувања и истите да ги применува во наставата. Ова е сосема доволен аргумент со кој се потврдува фактот дека професионалниот развој на наставниците е општествено детерминиран. Сепак, причините кои ја наметнуваат потребата од професионален развој на наставниците се разновидни, но во исто време и тесно поврзани меѓу себе и се содржани во потребите на: општеството, поединецот и на професијата наставник. Кога говориме за потребите на општеството како причини кои го иницираат професионалниот развој на наставникот овде првенствено мислиме на општествената заедница во нејзината комплексност од научни и техничко-технолошки сознанија и социјално-културно односи. Промените во неа се иницијален двигател на прашањето за професионален развој на поединецот како дел од заедницата. Втората група се наоѓаат во индивидуата. Имено, потребите на единката како фактор се однесуваат на потребата на индивидуата за придонес во развојот на заедницата, но и за свој личен развој. Оттука, потребите на поединецот можат да се проучуваат од аспект на личен и стручен (професионален, кариерен) развој. Третата група потреби е содржина на секоја професија. Но, особено е значајно што претходните две групи на фактори кои ја наметнуваат потребата од

професионален развој се комплементарни и меѓусебно тесно поврзани во насока на унапредување на наставната практика, а со тоа и на професијата наставник.

Професионалниот развој на наставниците е определен и од правилната распределба на работното место, успешната адаптација и изборот на соодветно усовршување. На него директно влијаат факторите на работното место (задоволство од работата, меѓучовечки односи, награда и бенефиции), фактори поврзани со организацијата (финансиска моќ, технологија, начина на управување, услови за усовршување и можности за напредување), како и фактори вон работното место (семејството, пријателите, опкружувањето, желбата и користењето на слободното време).

Исто така, не треба да се исклучи општествено-политичкото и културно опкружување, кое со усвоениот систем на вредности дефинира и фаворизира општествено пожелни позиции и кариери. Затоа, со право може да се заклучи дека наставничката професија е сложена и специфична. Во прилог на ова е доволен фактот што наставниците работат со ученици - млада популација која е носител на иднината на едно општество, кои во училиштето доаѓаат со различни предзнаења, индивидуални способности, интереси и можности со што во целост се потврдува фактот за специфичноста на наставничката професија.

Професионалниот развој на наставниците и улогата на менаџерот во училиштето

Со оглед на фактот што наставничката професија е во нераскинлива врска со институцијата училиште, училиштето треба да го поддржува професионализмот на наставниците и изгради политика на професионален развој и да се фокусира на работата во училиштето. Таму се одвива биполарниот процес на поучување и учење на учениците, што го зазема централно место во работата на училиштето, а со тоа и централно место во унапредувањето на училиштето во целост. Во тој процес од големо значење е улогата на менаџерот - директорот како педагошки раководител во училиштето. Се поставува прашањето за тоа колку училишниот систем соодветствува на компетенциите на сите наставници. Професионалниот развој на наставниците е тесно поврзан со училиштето во сите негови периоди. Од таа причина и се говори за неговиот образовен контекст. Во таа смисла, една од функциите на менаџерот во училиштето како педагошки раководител е тесно поврзана со професионалниот развој на наставниците. Тоа е педагошко-инструктивната работа на директорот, која е во функција на перманентното професионално усовршување на наставниците, што е особено значајно за усовршување на училиштето, следејќи ги најновите достигнувања во сферата на воспитанието и образованието. И советодавната работа на директорот има за цел подобрување на работата во целото училиште. Советувањето како чин на говорење со една личност на начин кој помага да ги реши проблемите или создаде услови за промени во однесувањето, има силно и долготрајно влијание врз луѓето и врз ефективностa во работата. Се реализира во форма на разговор кој минува низ три нивоа: создавање содржински однос во советувањето (развој

на предметот на разговор), формирање емоционални рамки и ставови како израз на прифаќање на советувањето, определување на структурата на процесот на помагање. Советодавната улога не е толку во давањето совети, туку во поставување рамка во којашто оној кому му е потребна помош сам да ги согледа своите проблеми и сам да ги решава.

Како училишниот менаџер ќе ја врши функцијата педагошки раководител, особено во делот на професионален развој на наставниците, е уште еден сегмент од прашањата кои се предмет на интерес во трудот. Во делот што следи ќе се обидеме да дадеме одговор на ова прашање. Еден од начините да создаде услови за професионален развој на наставниците е да се утврди потребата од создавање на концепција за професионален развој на наставниците. Професионалниот развој на наставниците е содржан во реформите во воспитанието и образованието. Тоа значи дека концепцијата за професионален развој на наставниците има голема важност во целокупната образовна политика. Содржината на концепцијата мора да ги следи барањата и потребите на актуелните збиднувања во сферата на образованието и општеството во целост. Зошто е потребна концепцијата за професионален развој на наставниците? Затоа што прашањето за професионалниот развој на наставниците не губи од својата актуелност. Со цел да се обезбеди солидна платформа за развој на училиштето, повеќе од нужно е да се изработи концепција за професионален развој. Всушност, ваквата концепција е продукт на потребите на заедницата за следење на промените кои се случуваат во неа. Така динамиката на развојот на заедницата ја наметнува динамиката на усовршување и перманентен развој на сите нејзини сегменти нагласувајќи ја потребата од перманентно иновирање на наставната работа, знаењата и способностите на наставникот. Концепцијата за професионален развој на наставниците мора да соодветствува со реформите во воспитанието и образованието на макро и микро план. Концепцијата мора да биде еластична и широка со цел да се опфатат сите потреби и профили на наставници. Во содржината на концепцијата е потребно да се опфатат актуелни теориско-емпириски прашања од педагогијата, андрагогијата, дидактиката. Посебно е важно концепцијата да се операционализира на ниво на оперативни програми за професионален развој кои ќе бидат операционализирани во годишната програма за работа на училиштето. На што ќе се темели концепцијата? Солидно подготвена концепција води кон сигурни резултати. Доколку правилно се утврдат основните начела на концепцијата, професионалниот развој на наставниците не затајува. Основни начела и принципи на концепцијата за професионален развој на наставниците се однесуваат на: утврдување на образовните потреби (следење на состојбата), планирање и програмирање во насока на избор на содржини, подготовка и реализација и валоризација. Сите тие треба да бидат застапени во секој структурен дел на концепцијата. Структурната поставеност на концепцијата се однесува на определување на нејзините основни елементи: цели, содржина, методологија, евалуација. следејќи го редоследот како што се дадени. Елементот методологија се однесува на облици, методи, постапки,

стратегии и извори на знаења со кои се усвојува содржината за да се постигне целта. Што се однесува до содржините тие можат да бидат поврзани со содржината на образованието (наставните планови и програми), одредени прашања од образовната технологија, проектни активности, дидактички и програмски иновации. Со претходно определени методи на евалуација се мери постигнувањето на целите. На тој начин концепцијата е функционална и целисходна. Перманентниот професионален развој на наставниците е интегрален дел на воспитно-образовната работа. Заради тоа, потребно е училишниот менаџер да обезбеди материјални, кадровски и финансиски услови за работа, со што ќе се реализираат поставените цели и задачи. Исто така, треба да се предвидат облици на стимулирање и мотивација, како општествено морални (во вид на сертификати, пофалници, плакети) така и материјални.

Професионалниот развој на наставниците може да се организира низ разни форми со разновидна содржина. Креирањето на можности за професионален развој подразбира можностите да се усогласат со постигнување на амбициозни образовни цели и можности за поддржување на идеите на оние коишто учат. Наставниците многу често имаат потреба повеќе време да учат од нивните колеги, критички да ги проверуваат новите стандарди и ревидираат курикулумите. Тие бараат можност да ги развиваат и рефелктираат новите пристапи во наставата. Оттука како форми кои можат да се користат во функција на професионалниот развој на наставниците се: формирање групи кои учат (study groups), работа во групи, учество на семинари, акциски истражувања, заедничко планирање на часот, средби со здруженија од заедницата, обука на други наставници, состаноци на стручни активи, работа во мали тимови за проучување теми за унапредување на наставата, набљудување на часови, соработка со колеги од други училишта. Вложувањето во професионалниот развој претставува инвестиција во која покрај финансиите се вложува работа и напор. Изборот на образовниот профил, лиценцираните обуки и тренинзи ги прошируваат можностите за професионален развој на наставниците.

Наместо заклучок

Организиранит институционализиран процес на учење и поучување се случува во училиштата. Таму во училничка атмосфера наставниците заедно со учениците чекорат по патот кон науката, знаењето. Понекогаш, наставникот „заробен во училиницата“ меѓу децата со учебниците како да затајува пред реалниот агресивно прогресивен свет. И токму таму се раѓа нова идеја за промена, иновирање и освежување на сите членови во заедницата. Силните влијанија врз образованието не пропуштаат ниту еден сегмент од него. Така реформите во образованието меѓу другото се однесуваат и на тоа дека наставниците добиваат нови улоги и учат нови наставни стратегии. Или со други зборови, наставниците се фокусираат на промени на сопствената практика. Промената на дискурсот кој се однесува на образованието и обучувањето влијае на развојот на поимите компетентност и компетенции и нивно поврзување со практичната примена

на знаењата. Наставничката професија се карактеризира и со потребата од професионален развој. Впрочем, професионалниот развој го исполнува поединецот и му овозможува да се реализира и развива на професионален план постигнувајќи успех во работата и подобра кариера. Наставник е професија со сопствена структура на знаења, модели и техники. Наставникот е истовремено научник и уметник. Сосема разбирливо е да се говори за стратешко планирање на професионалниот развој. Стратешкото планирање на професионалниот развој има долгорочни цели и треба да биде систематско и перманентно. Се темели на резултатите и перформансите врз основа на кои се антиципира и предвидува потенцијалот за развој. Професионалниот развој на секоја индивидуа се планира во склад со нејзините специфични особини, перформанси и индивидуални разлики. Следењето и оценувањето реализирано низ докажани резултати и напредок е показател за правилно насочен професионален развој.

Со поимот професионален развој се означува нов иновативен коцепт на наставничката професија. Ако професионалниот развој на наставникот е императив за секој член од образовното семејство, тогаш сосема разбирливо е дека првиот фактор е училишниот менаџер. Во таа насока професионалниот развој на наставниците е тесно поврзан со раководењето во училиштето. Дефинирањето на целите, изборот на содржините, методологијата на работа и адекватни начини на евалуација се дел од педагошко-инструктивната и советодавна улога на училишниот менаџер. Вистинскиот избор и правилна организација во пријатна работна соработничка училишна клима е насоката кон квалитетно образование, што е основен приоритет на секој од нас.

Литература

- Arandelović, D.(1986). *Образование i usavršavanje nastavnika, vaspitača i saradnika*. Beograd:Nova prosveta
- Bidl,J.B.,-Elina,J.V.(1978). *Savremeno izučavanje produktivnosti nastavnika*. Sarajevo:Svijetlost
- Банчотовска, Н.С.(2008). *Професионалните компетенции на наставниците*. Скопје:Академски печат
- Вјекиќ,Д.(1999). *Profesionalni razvoj nastavnika*.Užice: Učiteljski fakultet
- Vilotijević, M. (1992). *Vrednovanje pedagoškog rada škole*, Beograd: Centar za usavršavanje rukovodilaca u obrazovanju
- Vilotijević, M. (1993). *Organizacija i rukovodjenje školom*. Beograd: Naučna knjiga
- Glaser, W. (1994). *Kvalitetna škola*, Zagreb: Educa
- Гоцевски, Т. (2007). *Образовен менаџмент*, Скопје: Филозофски факултет
- Kyriacou, C. (1997). *Temeljna nastavna umijeća*, Zagreb: Educa
- Marinković, S.(2010). *Profesionalni razvoj nastavnika i postignuća učenika*. Užice:Učiteljski fakultet
- Marzano, R.&Waters, T.&McNulty, B. (2005). *School leadership that works*, Alexandria, Virginia USA: ASCD
- МОН, (2005). *Национална програма за развој на образованието во Република*

Македонија 2005 - 2015 со придружни програмски документи, Скопје:
Министерство за образование и наука на РМакедонија
Попоски, К.(1998). Успешен наставник. Скопје: Просветен работник
Hoerr, T. (2005). The art of school leadership, Alexandria, Virginia USA: ASCD
Whitaker, T.(2004). What Great Teachers Do Differently. New York: Eye on education